

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU
STRUČNI STUDIJ MENADŽMENT TURIZMA I SPORTA

DORA STRABIĆ

POVIJEST UMJETNIČKOG KLIZANJA U HRVATSKOJ
HISTORY OF FIGURE SKATING IN CROATIA

ZAVRŠNI RAD

ČAKOVEC, 2013.

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU
STRUČNI STUDIJ MENADŽMENT TURIZMA I SPORTA

DORA STRABIĆ

POVIJEST UMJETNIČKOG KLIZANJA U HRVATSKOJ
HISTORY OF FIGURE SKATING IN CROATIA

ZAVRŠNI RAD

MENTOR:

dr. sc. NEVENKA BRESLAUER, prof.v.š.

ČAKOVEC, 2013.

Zahvala

Zahvaljujem svima, koji su mi omogućili pristup podacima i svojom podrškom pomogli pri izradi mog završnog rada.

Posebno se želim zahvaliti vrsnoj novinarki, velikoj sportašici i zaljubljenici u klizanje, gospođi Milki Babović koja mi je ustupanjem tekstova i fotografija iz svoje arhive omogućila izradu ovog rada.

Također, posebna hvala mentorici dr.sc. Nevenki Breslauer na stručnim savjetima i svesrdnoj pomoći.

SADRŽAJ

SAŽETAK

1. UVOD.....	3
2. UMJETNIČKO KLIZANJE.....	6
2.1. Tehnički elementi umjetničkog klizanja.....	10
2.1.1. Skokovi.....	10
2.1.2. Piruete.....	11
2.1.3. Koraci i okreti.....	12
2.2. Suđenje.....	12
2.3. Oprema.....	13
3. POVIJEST UMJETNIČKOG KLIZANJA U HRVATSKOJ.....	14
3.1. Počeci i razvoj klizanja.....	14
3.2. Razdoblje između dva svjetska rata.....	23
3.3. Razdoblje od polovice 20. stoljeća do danas.....	25
3.4. Zlatna pirueta.....	26
4. SPORT ČINE SPORTAŠI-ISTAKNUTE KLIZAČICE I KLIZAČI.....	28
4.1. Trening klizača.....	30
4.1.1. Klizačke kategorije.....	31
4.2. Klizališta.....	32
5. UMJETNIČKO KLIZANJE KAO „ICE SHOW“.....	33
5.1. Klizanje kao dodatna ponuda u turizmu.....	33
5.1.1. Opatija.....	33
5.1.2. Rijeka.....	33
5.1.3. Pula.....	34
5.1.4. Ledene Prokurative.....	34
5.1.5. Dubrovnik.....	35
5.1.6. Krk.....	35
5.1.7. Klizališta u unutrašnjosti.....	36
6. ZAKLJUČAK.....	37
7. LITERATURA.....	38

SAŽETAK

Povijest klizanja ujedno je i povijest razvoja klizaljke, i obrnuto, povijest razvoja klizaljke istodobno je i povijest klizanja. Od izrade prvih prapovijesnih klizaljki od životinjskih kostiju, preko drvenih klizaljki, pa preko drvenih klizaljki sa metalnom žicom, a kasnije i sa metalnom pločom-nožem, preko „holenderica“ („nizozemska ili holandska klizaljka“), pa sve do klizaljki sistema Halifax i na kraju do sistema Jackson-Haines protekla su tisućljeća.

Sve do izrade klizaljki sistema Halifax i sistema Jackson-Haines klizaljčkama se moglo kretati uglavnom pravocrtno.

Konstrukcijom klizaljki sistema Halifax i sistema Jackson-Haines čovjeku je omogućeno kretanje na ledu po kružnici, odnosno po lukovima vrlo malog radijusa, omogućena mu je izvedba različitih figura na ledu. Taj trenutak u povijesti klizanja, odnosno povijesti razvoja klizaljke, označava se prijelomnim.

U tom je trenutku nastalo umjetničko klizanje, a klizanje se podijelilo u dva smjera: brzo klizanje i umjetničko klizanje, od kojih je svaki smjer-sport imao svoju konstrukciju klizaljki. Zahvaljujući brzom razvoju svakog od tih sportova i njihovoj sve većoj masovnosti i popularnosti morali su se stvoriti i uvjeti, kako bavljenje njima ne bi bilo ovisno o vremenskim (ne)prilikama. Počinje izgradnja klizališta sa umjetnim ledom, najprije otvorenih, a kasnije natkrivenih i zatvorenih klizališta.

Umjetničko klizanje u svojim počecima bilo je više sportskog karaktera, a s godinama se razvilo u umjetnost na ledu. Elementi plesa i baleta dali su tu umjetničku notu, dok klizački skokovi označavaju njegovu sportsku stranu.

Prapočeci klizanja na teritoriju današnje Hrvatske, iako za to nema arheoloških, materijalnih dokaza, sigurno datiraju iz istog razdoblja kao i u ostalim zemljama, u kojima su klimatske prilike uvjetovale nastanak i početak razvoja klizanja.

Počeci umjetničkog klizanja u Hrvatskoj datiraju iz druge polovice 19. stoljeća i u tom trenutku Hrvatska drži korak sa svim ostalim zemljama, u kojima je klizanje bilo razvijenije. Praktički istodobno kad i u svijetu osnivaju se klubovi, donose se pravila, izgrađuju se klizališta. U prvoj polovici 20. stoljeća zbog nedostatka umjetnog leda i natkrivenih klizališta razvoj umjetničkog klizanja u Hrvatskoj ne prati u potpunosti svjetske trendove. Stanje se mijenja izgradnjom klizališta sa umjetnim ledom, otvorenih i zatvorenih.

Ključne riječi: klizanje, povijest, klizaljke, umjetničko klizanje, Hrvatska

1. UVOD

Klizanje i klizaljka – počeci i povijesni razvoj

Klizanje je vještina kretanja ljudi po zaleđenim površinama pomoću naprave, koju zovemo klizaljka, pričvršćene na prikladan način na stopala, odnosno na hodnu površinu obuće.

Iako točno razdoblje i proces kojim su ljudi naučili klizati nisu poznati, brojni i raznovrsni arheološki nalazi upućuju na to da počeci klizanja datiraju još iz prehistorijskog razdoblja. Na to naročito ukazuju životinjske kosti nađene u drugoj polovici 19. stoljeća u Engleskoj, koje svojim oblikom kao i primitivnom obradom nesumnjivo dokazuju da su to prve klizaljke. Takve su kosti - klizaljke pronađene i na obalama jezera Moss u Švicarskoj, te u Mađarskoj, na Blatnom jezeru (sl.1).

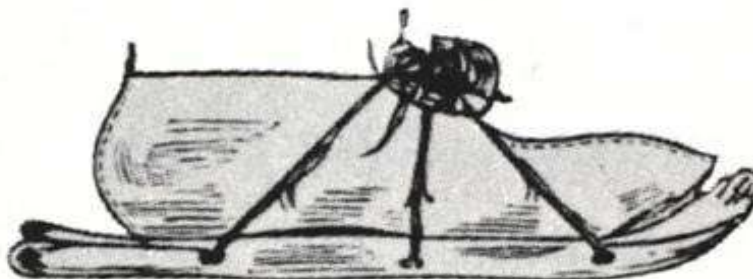
Sl. 1 Kosti-klizaljke

(izvor: preuzeto iz arhiva Milke Babović)

Klizanje kao način kretanja po zaleđenim površinama nastalo je u zemljama sa dugim i hladnim zimama i gdje ima dovoljno smrznutih jezera, riječnih površina i kanala. Stoljećima je klizanje služilo u različite svrhe: za brže savladavanje udaljenosti, za lov, za trgovinu, za transport i sl., dakle za sve samo ne za razonodu i ne kao sport. Također, stoljećima su ostale u upotrebi klizaljke od životinjskih kostiju, prvenstveno od kosti sjevernog jelena (sl. 2).

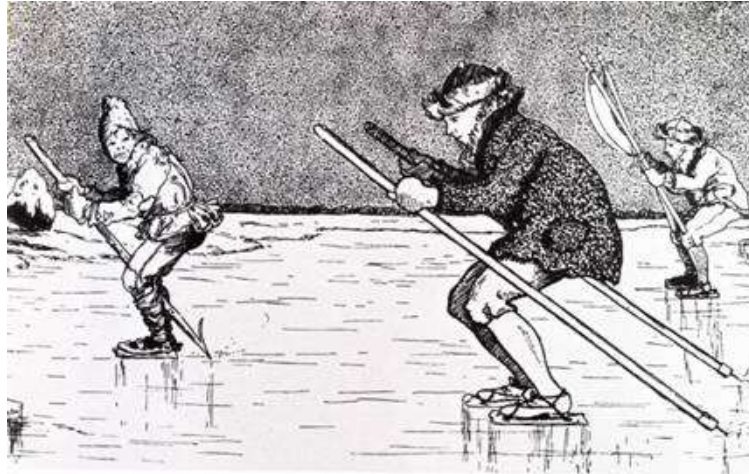
Sl. 2 Klizaljka od kosti sjevernog jelena

(izvor: Enciklopedija fizičke kulture I-II, 1975/77, JLZ, Zagreb, str. 435)

Takve su klizaljke bile u upotrebi čak do nedavne prošlosti, što pokazuje crtež na slici 3. koji prikazuje dječake u mađarskim selima na klizaljka od životinjskih kostiju, kako se otiskuju drvenim palicama.

Sl. 3 Dječaci na klizaljka od kostiju i sa drvenim palicama

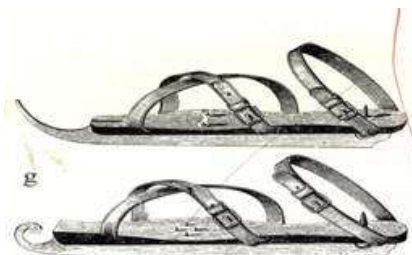
(izvor: preuzeto iz arhiva Milke Babović)

U nekim muzejima sporta u Europi postoje čak i fotografije ovakvih scena klizanja napravljene u Njemačkoj prije 1. svjetskog rata.

Čovjek je, da bi usavršavao vještinu klizanja, počeo tražiti nove materijale za klizaljke. Tako je vremenom došlo do zamjene kosti, najprije za drvo, koje je bilo i mnogo lakše oblikovati nego životinjsku kost. Iako je time postignut znatan napredak, pogotovo kad je dužinom klizaljke izdubljen žljeb i u njega zategnuta željezna žica, ali takve klizaljke i dalje su vrlo nestabilne.

Zatim je žicu zamijenila metalna pločica - nož - sa potpuno ravnom kliznom površinom, koja se nije tako brzo trošila kao drvena. Prikladno oblikovana drvena platforma, na koju je bio montiran željezni nož pričvršćivala se kožnim remenima na cipelu (sl. 4).

Sl. 4 Drvena klizaljka sa metalnim nožem

(izvor: preuzeto iz arhiva Milke Babović)

S toga je možemo smatrati pretečom današnje klizaljke, a prema povjesničarima sporta pojava ove klizaljke seže u drugu polovicu 15. stoljeća. Takva se klizaljka naziva „nizozemska ili holandska klizaljka“, jer je nastala u Nizozemskoj, zemlji poznatoj po brojnim kanalima, koji su se zimi pretvarali u zaleđene površine – prometnice, po kojima se putovalo i trgovalo. Tom se klizaljkom još nije moglo klizati po obodu kružnice niti izvoditi piruete. Klizanje je u Nizozemskoj i Sjevernoj Njemačkoj postajalo i prava pučka zabava, a iz zapisa u jednoj kronici može se zaključiti da na ledu nije bilo klasnih razlika (sl. 6).

Sl. 5 Žene na klizaljicama odlaze u crkvu, na sajmove, u goste

Sl. 6 Na ledu nema klasnih razlika

(izvor: preuzeto iz arhiva Milke Babović)

Iz Nizozemske iz tog razdoblja potječu i likovna svjedočanstva o klizanju sa vrlo čestim prizorima klizanja na ledu na platnima i bakrorezima flamanskih umjetnika.

Tako je jedno od najstarijih i najpoznatijih likovnih svjedočanstava o klizanju drvorez nepoznatog autora iz 15. stoljeća, koji prikazuje nezgodu na klizanju petnaestgodišnje djevojčice Lidwine, kada je prilikom pada slomila rebro, od čega se nije oporavila, te je ubrzo umrla (sl. 7). Ona je kasnije proglašena sveticom i zaštitnicom klizanja i klizača.

Sl. 7 Sv. Lidwina

(izvor: Enciklopedija fizičke kulture I-II, 1975/77, JLZ, Zagreb, str. 435)

Iz Nizozemske, gdje se klizalo kilometrima po zamrznutim nizozemskim kanalima, klizanje se razvija i ubrzo širi u ostale zemlje – Englesku, Škotsku, Švedsku, Norvešku, Njemačku, Austrougarsku i Rusiju, ali koje imaju ili znatno manje, ili bitno drugačijeg oblika, zaleđene površine. Ipak, svugdje se klizalo na „nizozemskim klizaljicama“ te se u tom smislu ništa nije dešavalo na razvoju klizanja.¹

Bilo je samo pitanje vremena kada će klizanje prestati biti samo način bržeg transporta, trgovanja i sl., te kada će se iz toga razviti način zabave, kao i sportska disciplina.

¹ Savez klizačkih i koturaljaških sportova Jugoslavije. (1989). *BILTEN POVODOM 40-godišnjice SKKSJ. Ljubljana.*(49-54)

Nizozemska je bila među prvim zemljama gdje se razvilo sportsko klizanje. Naime, u Nizozemskoj se već u 18. stoljeću održavaju prave utrke na ledu, u kojima sudjeluju i muškarci i žene, a s vremenom je klizanje u mnogim zemljama postalo sredstvo rekreacije, zabave i sporta, te s tim u vezi naglo niču klizački klubovi.

U Londonu 1772. godine je objavljena prva knjiga o osnovama klizanja. Napisao ju je britanski topnički poručnik **Robert Jones**, a u njoj opisuje osnovne figure u umjetničkom klizanju poput krugova i osmica. Napisana je isključivo za muškarce, jer u to doba nije bilo uobičajeno da se žene bave ovim sportom. Smatra se da se klizanje već tada, objavom ovog priručnika, podijelilo u dvije discipline - brzo i umjetničko klizanje, te je godine **Robert Jones** postao prvi poznati klizač.²

Međutim, sa „nizozemskom klizaljkom“ moglo se klizati uglavnom u pravcu, a za promjenu pravca klizač je trebao imati veliku ledenu površinu. Dakle, na manjim površinama ukazala se potreba klizanja po luku, što se nije moglo izvesti „nizozemskom klizaljkom“ (sl. 8).

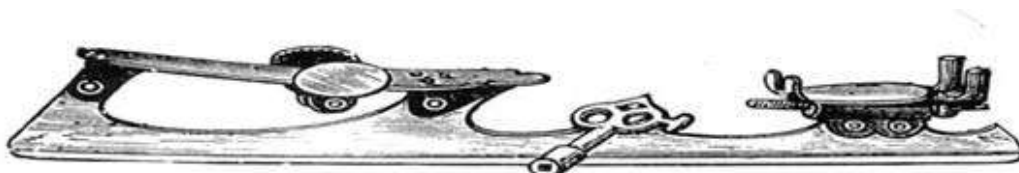
Sl. 8 Nizozemska klizaljka

(izvor: preuzeto iz arhiva Milke Babović)

Osim toga na takvim klizaljka nije bilo moguće izvoditi nikakve figure. Bilo je za očekivati daljnji razvoj klizaljke, što se desilo sredinom 19. stoljeća kada su Amerikanci izradili prve klizaljke sistema Halifax od željeza, a ubrzo zatim i od čelika, kod kojih pričvršćivanje klizaljke nije više kožnim remenima već vijcima pomoću posebnog ključa (sl. 9), znatno su kraće, klizna površina nije više potpuno ravna, što omogućuje klizaču brzu promjenu pravca. Međutim, te klizaljke ipak nisu dovoljno čvrsto obuhvaćale obuću, pa im je to bila mana, koju su naročito osjećali bolji klizači.

Sl. 9 Klizaljke sistema Halifax

(izvor: preuzeto iz arhiva Milke Babović)

² Flander, M. (1975/1977). *Enciklopedija fizičke kulture I-II*. Zagreb. Jugoslavenski leksikografski zavod (435-446)

Ali zato su se ubrzo pojavile klizaljke sistema Jackson-Haines, koje više nisu imale tu manu. Jackson-Haines, slavni profesionalni klizač (sl. 10) izradio je klizaljke koje su pričvršćene na cipelu vijcima u đon i u petu čime je stvorena jedinstvena cjelina: kožna cipela i klizaljka u jednom (sl. 11).³ U takvoj cipeli gležanj je bio fiksiran, a cipela je zapravo postala produžetak klizačeve noge.

Sl. 10 Jackson-Haines

(izvor: <http://figureskating.about.com>)

Sl. 11 Klizaljka sistema Jackson-Haines

(izvor: preuzeto iz arhiva Milke Babović)

Pojavom klizaljki sistema Halifax i sistema Jackson-Haines, koji sistemi su s vremenom doživjeli manja usavršavanja i promjene, stvoreni su osnovni uvjeti za nastanak umjetničkog klizanja, te se je klizanje u tom trenutku, zahvaljujući razvoju i konstrukciji klizaljki, podijelilo na brzo i umjetničko klizanje.

Naime, za brzo klizanje i trčanje na ledu navedeni sistemi nisu odgovarajući, te su u tom smislu stare „nizozemske klizaljke“ prikladnije. Norvežani su preuredili „nizozemske klizaljke“ za sportsku upotrebu, koje su postale dulje, niže i lakše s potpuno ravnom kliznom površinom, ali koje su učvršćene za obuću po sistemu Jackson-Haines.⁴

Dakle, važno je saznanje da se razvoj i razilaženje sportskog klizanja u više disciplina usko povezuje sa razvojem klizaljki.

Na kraju, iz svega prethodno navedenog može se zaključiti da je povijest razvoja i konstrukcije klizaljki istodobno i povijest samog klizanja.

³ Babović, M. *Od „majmunisanja“ do umjetničkog klizanja.* <http://www.htsn.hr>

⁴ Babović, M. *Priča o klizaljki je priča o klizanju.* <http://www.htsn.hr>

2. UMJETNIČKO KLIZANJE

Izradom klizaljki sistema Halifax i Jackson-Haines omogućena je klizačima izvedba različitih figura na ledu, ali najbitnije je da se pojavom tih klizaljki omogućila izvedba lukova svih radijusa - od malih do velikih - a luk, odnosno kružnica je u umjetničkom klizanju osnova svih tehničkih elemenata: skokova, pirueta, spletova koraka. Tako su zapravo stvoreni uvjeti za nastanak umjetničkog klizanja u smislu kakvog danas poznajemo.

Umjetničko klizanje može se definirati kao „sportska disciplina, u kojoj klizači pojedinačno ili u paru nastoje uskladiti raznovrsno oblikovane pokrete i likove s ritmom glazbe i dati izvođenju estetsko obilježje“.

Domovinom umjetničkog klizanja smatra se Nizozemska, ali umjetničko klizanje u današnjem značenju tog pojma nastalo je tamo gdje su stvorene nove klizaljke i gdje su najprije stvoreni materijalni uvjeti za razvoj tog sporta – u SAD i Kanadi.

U tom smislu utemeljiteljem i ocem modernog umjetničkog klizanja smatra se Jackson-Haines.

On je godine 1865. stigao na turneju u Europu. U SAD i u Kanadi je već bio slavan i zbog svojih klizaljki i kao profesionalni klizač, koji je s lakoćom izvodio figure i skokove. Predstavivši svoje klizanje u Beču izazvao je ogromno oduševljenje, što je imalo za posljedicu da je u Beču 1867. godine osnovan prvi klizački klub u Austro-Ugarskoj – zemlji u čijem je sastavu bila tadašnja Hrvatska.⁵

Prije toga klizački su klubovi osnovani u SAD i to u Philadelphiji (1849.) i New Yorku (1860.), a u Europi u Frankfurtu n/M (1861.), Oslu (1864.) Amsterdamu, Milanu i Parizu (1865.), Stockholmu (1866).

Nakon Beča (1867.) osnovani su klubovi u Budimpešti i Kopenhagenu (1869.), Petrogradu i Helsinkiju (1875.) i u Hamburgu (1888.).⁶

Umjetničko klizanje postaje u Beču vrlo popularno, njeguje se i razvija, a počinju i prva natjecanja u toj disciplini. Napisana su i prva natjecateljska pravila, te su izrađeni i prvi osnovni nacrti za vježbe. Stvorena je „bečka škola umjetničkog klizanja“, a Bečko klizačko društvo (Wiener Eislaufverein) dugo će ostati centar klizačkog sporta u Europi.⁷

⁵ Flander, M. (1975/1977). *Enciklopedija fizičke kulture I-II*. Zagreb. Jugoslavenski leksikografski zavod (435-446)

⁶ Flander, M. (1975/1977). *Enciklopedija fizičke kulture I-II*. Zagreb. Jugoslavenski leksikografski zavod (435-446)

⁷ Savez klizačkih i koturaljaških sportova Jugoslavije. (1989). *BILTEN POVODOM 40-godišnjice SKKSJ*. Ljubljana.(49-54)

Smatra se da je upravo „bečka škola“ dala umjetničkom klizanju i organizacijske i sadržajne temelje, na osnovu kojih je i započeo prodor umjetničkog klizanja u svjetski sport.

Po bečkim pravilima, koja su tijekom godina modificirana, natječu se i danas klizači cijelog svijeta.

Treba napomenuti da su SAD i Kanada i prije imale svoju školu i pravilnik za natjecanja, ali su i škola i pravilnik bili vrlo komplicirani i zahtjevni, tako da su ih mogli zadovoljiti samo poneki, vrhunski klizači, a to nije išlo u prilog razvoju sportskog klizanja.

Karakteristično je za bečku školu i njena pravila da je natjecateljski program podijeljen na dva dijela: natjecanje u propisanim obaveznim likovima (koje je krajem 20. stoljeća ukinuto i zamijenjeno tzv. kratkim programom) i natjecanje u slobodnom klizanju, u kojem se od klizača traži da pokaže posebne vještine u izvođenju tehničkih elemenata (skokovi, piruete, koraci), te osjećaj za ritam i muzikalnost.⁸ Može se reći da je takav program osmišljen nakon dojma, koji je svojim klizanjem u Beču, a i u cijeloj Europi, izazvao Jackson-Haines.

Bečka škola je, naravno, najprije obuhvatila klizačke klubove na području Austro-Ugarske, prvenstveno u Beču, Budimpešti i u Pragu. Kako se je umjetničko klizanje u to doba brzo razvijalo u mnogim zemljama, naročito u Njemačkoj, bilo je i sve više natjecanja, koja, međutim, nisu imala jedinstvena pravila. Zato je na inicijativu njemačkih klizača godine 1888. ustanovljena prva međunarodna klizačka organizacija: Njemačko-austrijski klizački savez, u kojem je prihvaćen bečki pravilnik i škola klizanja. Time je učinjen prvi korak na objedinjavanju natjecateljskih pravila.⁹

U međuvremenu, godine 1876. izgrađeno je u Londonu (Chelsea) prvo klizalište s umjetnim ledom. Važan datum u povijesti umjetničkog klizanja je godina 1892. kada je na inicijativu Nizozemske u gradu Scheweningenu (Nizozemska) osnovan međunarodni klizački savez – International Skating Union (ISU), koji kao takav i danas djeluje (logo na sl. 12).

Sl. 12 Logo Međunarodne klizačke organizacije

(izvor: <http://www.isu.org/vsite/vtrial/page/home/>)

⁸ Savez klizačkih i koturaljaških sportova Jugoslavije. (1989). *BILTEN POVODOM 40-godišnjice SKKSJ. Ljubljana.*(49-54)

⁹ <http://www.isu.org/vsite/vtrial/page/home/>

Savez je odmah prihvatio bečku školu i time je stvoreno potrebno jedinstvo, kao preduvjet za međunarodna natjecanja. Prve članice bile su Austro-Ugarska, Njemačka, Nizozemska, Engleska i Švedska. Kasnije se pridružila Rusija, a postepeno i sve druge države, gdje je sportsko klizanje zaživjelo.¹⁰

Nakon stvorenih preduvjeta organizirano je i prvo europsko prvenstvo i to 1896. godine u Rusiji, u Peterburgu (danas Sankt Peterburg).

U svjetskom sportu klizanje je u to doba već puno značilo, a dokaz tome je i činjenica da je Međunarodni olimpijski komitet (MOK), osnovan 1894. godine, iste godine odlučio uvrstiti klizanje u redovni olimpijski natjecateljski program, čim to uvjeti budu dozvolili. Međutim, na prvim zimskim olimpijskim igrama održanim u Chamonixu (Švicarska) 1924. godine klizači su ipak nastupili izvan službeno priznatog programa. Nepravda je ispravljena sljedeće godine, kada je MOK priznao postignute rezultate kao regularne na olimpijskim igrama.¹¹

Discipline umjetničkog klizanja su pojedinačno (žene i muški), sportski parovi i plesni parovi. Dakle, danas se umjetničkim klizanjem ravnopravno bave i žene i muškarci.

No, nekad to nije bilo tako. Krajem 19. stoljeća žene su nastupale samo ponegdje, uglavnom na malim natjecanjima. Međunarodni klizački savez (ISU) tek je svojom odlukom 1905. godine prihvatio žene kao natjecatelje. Smatra se da je za to najzaslužnija Engleskinja Madge Syers, kojoj su 1903. dozvolili nastup na svjetskom prvenstvu među muškarcima, na kojem je ona osvojila drugo mjesto.

2.1. Tehnički elementi umjetničkog klizanja

Umjetničko klizanje je jedan od najzahtjevnijih sportova, a za oko je jedan od najljepših. Elementi umjetničkog klizanja izgledaju elegantno i zanimljivi su za gledatelje, ali zapravo su vrlo zahtjevni i od klizača traže uz nadarenost i maksimalnu fizičku pripremljenost, a to se postiže dugim vježbanjem i prije svega pravilnim iskorištavanjem zakona fizike.

2.1.1. Skokovi

To su najefektniji, ali i tehnički najteži elementi umjetničkog klizanja.

Klizački skok obuhvaća pripremu, odraz, skok i doskok, odnosno izlaz. Broj rotacija u skoku ovisi da li je skok jednostruki, dvostruki, trostruki ili četverostruki. Većina klizača preferira rotaciju suprotno od smjera kazaljke na satu, ali ima i onih koji skaču u suprotnom smjeru.

¹⁰ Savez klizačkih i koturaljkaških sportova Jugoslavije. (1989). *BILTEN POVODOM 40-godišnjice SKKSJ. Ljubljana.* (49-54)

¹¹ Savez klizačkih i koturaljkaških sportova Jugoslavije. (1989). *BILTEN POVODOM 40-godišnjice SKKSJ. Ljubljana.* (49-54)

Postoji šest skokova u klizanju. Dije se u dvije kategorije: skokovi koji počinju sa ulazom pomoću špice i skokovi sa ravnog dijela noža. Skokovi koji počinju su ulazom sa špice zovu se *Toe Loop*, *Lutz* i *Flip*. Skokovi sa brida noža klizaljke zovu se *Rittberger*, *Salchow* i *Axel*. Većina skokova je dobila ime po klizačima koji su prvi puta izveli taj skok.¹²

Jackson Haines, prvi je izveo skok sa špice, *Toe Loop* 1870. Drugi skok sa špice, *Lutz*, skočio je austrijski klizač Alfred Lutz 1913. godine. Iste godine 1913. Bruce Mapes skočio je *Flip*. Dugo godina taj se skok zvao *Mapes*, ali 1930. promijenjeno je ime u *Flip*, jer nije bilo sigurno da li je zaista taj skok prvi izveo upravo Bruce Mapes.

Drugu skupinu skokova čine skokovi koji počinju sa brida klizaljke. *Rittberger* je skok kojeg je skočio 1910. njemački klizač Werner Rittberger. To je temeljni skok za *Lutz* i *Flip*. *Salchow* je prvi izveo Šveđanin Ulrich Salchow 1909. Međutim, najpoznatiji skok je *Aksel*, koji je dobio ime prema norveškom klizaču Axelu Paulsenu. Prvi je puta izveden 1882. godine. Njegovu rotaciju čini pola okreta u zraku više nego kod ostalih skokova. Po tome je specifičan i teže ga je izvesti.¹³

Skokovi se ocjenjuju prema dogovorenoj tablici vrijednosti GOE odobrenoj od Međunarodne klizačke federacije. Više bodova donose skokovi izvedeni u kombinaciji (dva skoka) ili u nizu (tri ili više skokova).

2.1.2. Piruete

Pirueta je okret klizača oko vlastite, uzdužne osi.

Postoji više vrsti pirueta. razlikuju se po ulazu u piruetu, poziciji ruku, nogu i kutu uvinutosti leđa. Piruete se vrte na prednjem ravnom dijelu noža klizaljke.

Piruete se mogu izvoditi na obje noge, naprijed i nazad. Pirueta koja se izvodi u smjeru suprotno od kazaljke na satu i na lijevoj nozi naziva se *forward spin* ili prednja pirueta, dok se pirueta na desnoj nozi naziva *back spin* ili stražnja pirueta. Takve piruete su visoka pirueta sa ili bez promjene noge, uvinuta pirueta sa zahvatom ili bez noge, *camel spin* ili „englica“ sa ili bez promjene brida, niska pirueta sa ili bez promjene noge i brida, *Biellmann* pirueta.

Leteća pirueta povezana je sa skokom a zovu se *flying camel*, *flying sit spin* i *butterfly spin*.

¹² Flander, M. (1975/1977). *Enciklopedija fizičke kulture I-II*. Zagreb. Jugoslavenski leksikografski zavod (435-446)

¹³ http://en.wikipedia.org/wiki/Figure_skating_jumps

2.1.3. Koraci i okreti

Sekvenca koraka je jedan od važnijih elemenata u natjecateljskim programima. U sebi sadrži korake, poskoke, okrete, promjenu bridova noža klizaljke, pozicije tijela. Izvodi ih se u punoj liniji, u krugu ili spirali. Neki od njih zovu se *Three turns*, *Bracket turn*, *Rockers and Counters*, *Mohawk*, *Choctaw*, *Twizzle*¹⁴.

2.2. Suđenje

Međunarodna klizačka organizacija (ISU) je glavno organizacijsko tijelo i ima glavnu ulogu u organiziranju i provođenju najvažnijih međunarodnih klizačkih natjecanja. S tim u vezi izbor sudaca na natjecanjima i suđenje je u ingerenciji ISU.

U pojedinačnoj konkurenciji i natjecanju sportskih parova, natjecatelji moraju obavezno sudjelovati u dva dijela natjecanja, a to su takozvani "kratki program", u kojima klizač mora ispuniti listu potrebnih elemenata, koja se sastoji od skokova, koraka i pirueta, i takozvani "slobodni program" u kojem klizač ima više vremena i izbora u izvođenju elemenata. Natjecanje plesnih parova sastoji se od tri faze: to su "compulsory dances", "originalni ples" sa plesnim ritmovima unaprijed zadanim na svakom natjecanju, i naravno "slobodni ples", koji obuhvaća izvedbu programa na glazbu, koju klizači sami izaberu.¹⁵

Do 2002. godine primjenjivao se sistem ocjenjivanja tzv. „6.0“.

Klizanje se formalno ocjenjivalo po "tehničkim mjerilima" (za slobodan program), "potrebni elementi" (za kratki program), i "prezentaciju" (u oba programa). Ocjene za svaki program bile su od 0.0 do 6.0 i svaki je sudac ocjenu donosio pojedinačno.

Godine 2004. ISU je uveo novi sistem ocjenjivanja *Code of points*, koji je od tada prihvaćen na svim klizačkim natjecanjima.

Prema tom novom sistemu, tehničke ocjene se zbrajaju pojedinačno za svaki otklizani element. Natjecateljski programi su sastavljeni od određenog broja zadanih elemenata. Svaki element prvo raspoznaje tehnički specijalista, koji ih i prvi ocjenjuje. Tehnički specijalista također koristi video zapis *in situ* da bi potvrdio svoju odluku ili je ispravio.

Grupa od dvanaest sudaca na kraju daje ili oduzima bodove i to od -3 boda do +3 boda od bazne ocjene za pojedini element.

¹⁴ <http://www.isu.org/vsite/vtrial/page/home/>

¹⁵ ^{xv} <http://www.isu.org/vsite/vtrial/page/home/>

Broj i izbor elemenata u klizačkom programu zavisi od kategorije i razine natjecanja. Na seniorskom međunarodnom nivou, pojedinci, kao i sportski parovi u svojem kratkom programu izvode osam zadanih tehničkih elemenata. Svaki klizač mora izvesti jednu kombinaciju skokova, dva samostalna skoka, tri piruete, i dvije klizačke sekvence.^{16xvi}

Osam obaveznih elemenata čini također i kratke programe u kategorijama sportskih parova, a to su dva niza tranzicija, dva skoka, dvije piruete, jedna sekvenca koraka, i jedna spirala smrti. Slobodni program sadrži četrnaest elemenata za sportske parove i klizače, a trinaest elemenata za klizačice. Parovi izvode četiri tranzicije, četiri skoka i četiri piruete, korake, ili spiralu. Klizači rade osam skokova i četiri piruete kao i sekvencu koraka. Klizačice izvode do sedam skokova, četiri piruete, korake i spirale.¹⁷

2.3. Oprema

Osnovni dijelovi opreme klizača su klizaljke i odjeća.

Klizaljke su danas u bitnim karakteristikama standardizirane, ali ipak postoje razlike ovisno o namjeni (sportsko ili rekreativno klizanje), o nivou klizačkog znanja ili o kvaliteti materijala.

Kad je odjeći riječ, natjecatelji odabiru odjeću za natjecanje po svom izboru, ali ipak postoje neka ograničenja, koja su navedena u pravilima ISU.

Nepridržavanje tih pravila kažnjava se na natjecanju oduzimanjem bodova od konačne ocjene sudaca.¹⁸

¹⁶ <http://www.isu.org/vsite/vtrial/page/home/>

¹⁷ <http://www.isu.org/vsite/vtrial/page/home/>

¹⁸ <http://www.isu.org/vsite/vtrial/page/home/>

3. POVIJEST UMJETNIČKOG KLIZANJA U HRVATSKOJ

3.1. Počeci i razvoj

Budući ne pripada kategoriji „velikih“ sportova, o klizanju, pa dakle i o umjetničkom klizanju, ne zna se mnogo i malo je ljudi, koji ga prate i poznaju. To potvrđuje i činjenica da je vrlo malo pisanih tragova o razvoju tog sporta u Hrvatskoj.

Datumom se ne može označiti prapočetak klizanja na ovim našim prostorima. Međutim, sasvim je sigurno da se i ovdje, kao i na drugim stranama svijeta klizalo od pamtivijeka – čim je studen pretvorila vodu u led.

Najstariji sačuvani zapisi su bilješke u privatnim dnevnicima i pismima, pa se temeljem njih smatra da se 1853. godine redovito klizalo na zamrznutom maksimirskom jezeru, pa bi se uvjetno ta ledena površina mogla nazvati prvim klizalištem i prvim druženjem Zagrepčana na klizaljkama. Ima više svjedočanstava da su i zamrznute bare i rukavci rijeke Save bili klizališta i da je gotovo svaki ravan teren bivao zalivan vodom i pretvaran u ledenu plohu, na kojoj su se zabavljali mladi i odrasli. Tadašnjim klizačkim zanesenjacima ništa nije bilo teško: pješaćili su s klizaljkama na ramenima do zamrznutog maksimirskog jezera, a često bi prije klizanja noću čistili napadali snijeg. U takvim su uvjetima priređivali i različita natjecanja: na pr. u preskakanju na led izvučenih čamaca, gađanjem drvenih čunjeva i sl.

No, sve to nije bilo ono o čemu su pričali oni koji su izvan Hrvatske studirali ili radili, ili putovanjem se osvjedočili da pravoga užitka klizanja nema bez pravoga, uređenog klizališta. S tim u vezi treba spomenuti jednog od prvih i najvećih mecena klizanja u to doba u Zagrebu, poduzetnog zagrebačkog veletrgovca Ladislava Beluša (1835. – 1890.), sportaša i sportskog zanesenjaka. On je u vlastitoj režiji između 1870. i 1872. otvarao klizališta: najprije u jednom dvorištu na Jezuitskom trgu, a zatim na dalekoj periferiji grada na tratini (današnja Cvjetna cesta). Bila su to klizališta za uski krug građana.

Prema dostupnim dokumentima može se konstatirati da počeci i razvoj umjetničkog klizanja u Hrvatskoj datiraju od druge polovice 19. stoljeća. Pritom postoje dileme oko točne godine, koja bi se mogla smatrati godinom početka umjetničkog klizanja u Hrvatskoj.

Prvi aktivni sportski klizači i animatori klizačkog sporta u Hrvatskoj, koja je tada bila u sastavu austrougarske monarhije, bili su uglavnom činovnici i oficiri, koji su se s klizanjem upoznali u Beču i u drugim austrijskim gradovima, ali i studenti, koji su odlazili u Beč na studije.

Vežano na datume i dileme oko prvih početaka organiziranog klizanja u Hrvatskoj Franjo Frntić, suosnivač i glavni i odgovorni urednik časopisa „Povijest sporta“ piše sljedeće:¹⁹

“...Godine 1871., samo deset godina poslije osnivanja prvih klizačkih klubova u Europi (Frankfurt n/M 1861.) dolazi do prvog okupljanja prijatelja klizanja. Oficiri, činovnici i posebno studenti iz Zagreba koji su službovali ili studirali u Beču, Budimpešti i drugdje u europskim gradovima osnivaju inicijativni odbor kojemu je zadatak osnivanje klizačkog kluba i uređenje javnog klizališta...”

Činjenica je da se oko tih zaljubljenika u klizanje okupilo mnoštvo istomišljenika, ali se i dalje klizalo neorganizirano, kada je bilo prirodnog leda. Međutim, ideja o izgradnji modernijeg i komfornijeg klizališta javlja se sve češće, pa je brzo sazrijevala svijest o potrebi promjena, koje bi stvorile bolje i suvremenije uvjete za ljubitelje klizanja.

Što je u Zagrebu značilo klizanje govori nam tekst objavljen 2. siječnja 1874. u Narodnim novinama: „*Da čovjek u Zagrebu bude fashionabel (otmjén) ište se danas da se na ledu umije vješto kretati...*“. Obzor i Narodne novine nekoliko su puta u jesen 1874. pisale o potrebi osnutka klizačkoga kluba. Na taj se način stvarala jezgra istomišljenika, počelo se razgovarati i predlagati lokacije klizališta.

Podatke o tim razmišljanjima i odlukama u tadašnjem Zagrebu nalazimo u knjizi „Sportska arhitektura Zagreba“: *“...Udaljenost Maksimira i Save od središta grada, bez javnog prijevoza, većini je klizača bila ograničavajući čimbenik, a klizanje na prirodnim vodama rizično zbog mogućnosti pucanja leda. Stoga se na rubu Sajmišta (danas Mažuranićev trg), na gradskoj periferiji tog doba, ali ipak ne predaleko od gradskog središta veoma rano javlja sportsko-rekreacijski sadržaj, koji će pučkom ugođaju tog okupljališta, barem zimi, dati snažno društveno, a povremeno i mondeno obilježje – klizalište”*.²⁰

No, prethodno je postojala dilema oko lokacije klizališta, pa ista autorica daje i sljedeći zanimljiv podatak: *“.....Problem smještaja klizališta je otvoren i aktualne su dvije lokacije: jedna pored potoka Medveščaka i druga na Savskoj cesti. Mjesto za klizalište uz potok Medveščak ponudio je župnik crkve Sv. Ivana u Novoj Vesi Ignac Švec (1829.-1892.). Potok Medveščak je tada bio otkriven (danas je nad njim ulica Ribnjak) i u vrijeme obilnih kiša se razlijevala izvan korita potoka, što je zimi činilo potencijalno veliku ledenu površinu”*.²¹

¹⁹ Ivica Horvatić, *Povijest sporta broj 58, godina 1964.*

²⁰ dr.sc. Ariana Štulhofer, dipl.ing.arh.: *Sportska arhitektura u Zagrebu, 2005.*

²¹ dr.sc. Ariana Štulhofer, dipl.ing.arh.: *Sportska arhitektura u Zagrebu, 2005.*

Nakon što se je Milan Lenuci vratio iz Graza s diplomom arhitekta, i nakon što se zaposlio u Gradskom poglavarstvu, uključio se odmah u rješavanje tehničkih problema vezanih uz lokaciju klizališta, a Ladislav Beluš je rješavao novčane probleme. Zaključili su da je lokacija klizališta pored Savske ceste (Sajmište, odnosno danas Mažuranićev trg) povoljnija zbog blizine središta grada, ali je i slobodna ploha bila veća.

Atmosferu oko promicanja organiziranog klizanja podgrijava i tadašnji dnevni tisak, koji uz zabavu naglašava i zdravstveni moment klizanja. Godine 1872. objavljena je „Zdravoslovna rasprava o klizanju na ledu“.²² Napisao ju je dr. Ivan Dežman (1841.-1873.), liječnik, književnik i leksikograf, vrlo utjecajan u tadašnjoj javnosti. Između ostaloga u tom tekstu piše: „...*Klizanje jeste aktivno kretanje čovječjeg tiela...Kretanje i vježbanje mišića jesu najnaravnija i najbolja sredstva da sačuvamo zdravlje, jer unapređujemo tim kolanje krvi....Po klizanju budeš okretan i spretan i sve ti se tielo priuči na liepo držanje i ugodno previjanje...“.*

Uz to on na prihvatljiv, ali i uvjerljiv način upozorava na čuvanje od prehlade, o odijevanju, hrani, dakle na sve što se uz klizanje moralo naučiti, a što bi i danas svaki liječnik savjetovao. U tako stvorenom pozitivnom ozračju trebalo je i ostvariti ideju o osnivanju prvoga klizačkog kluba.

To se i dogodilo 15. studenoga 1874. godine, kada je u Zagrebu osnovan prvi klizački klub, a taj je datum prihvaćen kao dan početka organiziranog klizanja u Hrvatskoj.

O tom događaju piše poznati hrvatski klizački djelatnik inž. Radovan Lipovšćak: *“Osnivanje klizačkog kluba u Zagrebu dogodilo se 15. studenog 1874. u 3 sata poslije podne u Kavani Keglević (ugao Ilice i Frankopanske ulice), kada su inž. Milan Lenuci i Ladislav Beluš osnovali taj klub. Prvi predsjednik je bio Ladislav Beluš, veletrgovac i ljubitelj sporta.“*²³

Na tom je sastanku odlučeno da inž. Milan Lenuci bude zadužen za rješavanje tehničkih problema, a Ladislav Beluš će poduprijeti to novcem. Bio je to promišljeno razrađeni projekt kako bi se otvaranje klizališta što prije ostvarilo.

Upravni odbor „Skližačkog kluba“ (sl. 13) u gradskom tisku pozvao je građane Zagreba da: *“... svoj pristup što prije i to odmah sljedećih dana prijaviti izvole, da se prema broju članova*

²² Časopis „VIENAC“ broj 1. 1872. (11, 12)

²³ Babović, M. *Kada je klizanje došlo u Zagreb.* <http://www.hzsn.hr>

uzmogne sastaviti plan klizališta i započeti gradnja. Kupnjom ulaznice postaje se članom kluba.“²⁴

Rezultat toga je bio ubrzan početak gradnje klizališta, koje je svečano otvoreno na Badnju večer, 24. prosinca 1874. izgrađenom na prostoru južno od zgrade Hrvatskoga Sokola (izgrađene 1883.) na današnjem Mažuranićevu trgu (sl. 14).

Sl. 13 Upravni odbor „Sklizačkog kluba“

(izvor: preuzeto iz arhiva Milke Babović)

Sl. 14 Klizalište na današnjem Mažuranićevu trgu u Zagrebu

(izvor: časopis „Zagreb moj grad“, Povijest zagrebačkog sporta, veljača 2008.)

Da bi se shvatila važnost tog projekta treba napomenuti da je u to doba Zagreb brojio tek 30.000 stanovnika, a električne rasvjete, kao ni vodovoda nije bilo. Led se tada stvarao polijevanjem vode, klizalište je bilo na otvorenom, bez ikakve nadstrešnice i sve je ovisilo o vremenskim uvjetima. Sezona klizanja vrednovala se po broju „ledenih dana“, a zime su se dijelile na „izuzetne, dobre, loše i nepostojeće“. Klizanje je i dalje bilo u prvom redu zabava, razonoda i druženje koje je ovisilo o zamrzavanju Maksimirskih jezera i rukavaca rijeke Save. Zime 1874/1875. zapisano je 49 „ledenih dana“, a 1890/1891. čak 73 dana.²⁵

Iz toga možemo zaključiti koliku je važnost imalo prvo zagrebačko uređeno klizalište na Mažuranićevom trgu, koje je otvoreno na Badnjak, 24. prosinca 1874. Njegova je veličina bila 110 x 70 m. Obzirom da nije bilo vodovoda, vatrogasci su ručno crpkama prelijevali vodu iz tada još otvorenog potoka Tuškanac. Klizalište je te Badnje večeri bilo prepuno, svirala je vojna limena glazba, a 360 petrolejki je osvjetljavalo klizalište.

Poticanje na klizanje dalo je rezultata. Klizalište je ubrzo postalo omiljeno društveno zabavište i sastajalište (sl. 15).

²⁴ Babović, M. *Kada je klizanje došlo u Zagreb.* <http://www.hzsn.hr>

²⁵ Babović, M. (08.11.2012). *Priča o početku klizanja u Zagrebu*

Sl. 15 Klizalište je zabavište i sastajalište

(izvor: preuzeto iz arhiva Milke Babović)

Poklonika klizanja sve je više, zabave na ledu sve su češće. Nakon zabave održane 14. veljače 1875. u „Nedjeljnim novostima“ moglo se pročitati „... da je bilo čak mnoštvo od 1000 klizača među kojima je bio ponovo i ban Ivan Mažuranić...“.

Slijedećih nekoliko sezona potvrdilo je opravdanost osnivanja Sklizačkog kluba, klizača je uvijek bilo mnogo, ali je bilo nedovoljno članova, čijom se članarinom klub održavao.

Tako u knjizi „Spomenspisi Zagrebačkog sklizačkog društva“ (Zagreb 1931.) (sl. 16) dr. Franjo Bučar priznaje da način učlanjivanja kupnjom ulaznice nije bio plodonosan, pa je Uprava „Sklizačkog kluba“ putem dnevnog tiska objavila 16. siječnja 1875. „... da se može svatko klizati za 20 novčića.“

Sl. 16

Sl. 17

(izvor: časopis „Zagreb moj grad“, Povijest zagrebačkog sporta, veljača 2008.) (izvor: preuzeto iz arhiva Milke Babović)

Nakon osnivanja prvog klizačkog kluba 1874. u Zagrebu osnovan je godine 1875. klizački klub u Velikom Bečkeretu (Zrenjanin) – tada u sastavu Hrvatske. Bjelovar je dobio klizalište 1875. kad i Petrograd i Helsinki. Zatim su slijedili: Sisak (1876.), Križevci (1879.), Karlovac

(1884.), Osijek (1886.), Čakovec (1891.), Donji Miholjac (1894.), Vinkovci (1895) i drugi gradovi.²⁶

Kad govorimo o datumima vezanim na početke organiziranog klizanja u Hrvatskoj, onda svakako dolazimo i do 17. prosinca 1877. godine, kada je održana osnivačka skupština „Prvog hrvatskog sklizačkog društva“ – 1. HSD. Tada je službeno prestao rad kluba, a započeo rad društva. Tim je događajem klizanje počelo dobivati na značaju, no put do ostvarenja željenih ciljeva nije bio lak. Naime, za osnivanje klizačkoga društva trebalo je ishoditi službenu potvrdu od vlasti, jer sklizački klub je nije imao.

U časopisu „Obzor“ objavljeno je da će se 17. prosinca 1877. održati glavna skupština Prvog hrvatskog sklizačkog društva u prostorijama „Kasina“ (ugao Ilice i Frankopanske ulice) u 5 sati poslije podne. U prvim pravilima (sl. 17) napisano je, između ostaloga, da je *“... svrha društva gajenje i promicanje sklizanja koje se zaviedjenjem lijepog i udobnog sklizališta uz što jeftinije uvjete postići ima. Nadalje će društvo nastojati oko promicanja socijalnog života priređujući društvene zabave..“* (Ivica Horvatić, knjiga „Klizanje u Zagrebu: prvo klub, pa onda društvo“).

Za prvog predsjednika društva bio je izabran dr. Ivan Kosirnik (1847. - 1924.) i tu dužnost obavljao sve do 1910. godine, a naslijedio ga je dr. Franjo Bučar.

Godine 1878. na klizalištu na sjevernoj strani današnjeg Mažuranićevog trga u Zagrebu konačno je uvedena električna rasvjeta. Bila je to prava senzacija. Iste godine sagrađene su barake, koje su klizačima služile za presvlačenje. Bili su to znaci da je Upravni odbor dobro organiziran, da ima program, želje i jasnu sliku o ostvarenju ciljeva. Redovito su se nastavljale priređivati zabave sa dobrotvornom svrhom. Zapisano je da su po gradu bile postavljene crvene i bijele ploče po kojima su građani saznawali kada je klizalište otvoreno za publiku: crvena boja značila je da je klizalište otvoreno, a bijela (kasnije plava) da je zatvoreno. Ti postupci svjedočili su o poslovnosti, ali i o poštivanju sugrađana.²⁷ Klizanje je odrastalo, jačalo, program je postajao stvarnost.

Nisu baš svi bili skloni klizanju i klizačima. U gradu je bilo i oporbe tom sportu i njegovom evidentnom razvoju, naročito među tadašnjim zaštitnicima „čudoređa“.

²⁶ Babović, M. (2004). *130 godina klizanja u Hrvatskoj*. 37. Zlatna pirueta Zagreba.

²⁷ Babović, M. *Kada je klizanje došlo u Zagreb*. <http://www.hzsn.hr>

Iz teksta objavljenog u časopisu „Povijest sporta“, broj 103, godina 1994. autora Ivice Horvatića saznajemo sadržaj protesta, kojega je objavio list „Obzor“ 19. siječnja 1878. godine u povodu najave prvog plesa na ledu pod maskama: *“...Upravni odbor (HSD-a op.p.) je uvjeren da Zagreb mora majmunisati u svemu Beč, u njegovih lakrdijah i raskalašenosti, te priređuje u ponedjeljak 21. o.mj. na večer u sklizalištu 'kostimiranu večernju zabavu' koja imade početi u 8 sati na večer. Čudimo se doista toj domisli odborovoj, jer jedva nam se čini, da može biti tako naivan misliti, da u Zagrebu imade ženskoga svieta koji bi maskiran noću tražio na ledu objesnu zabavu.“*²⁸

Čim se saznalo za taj prvi ples pod maskama na ledu po uzoru na Beč, a koji je uspio okupiti ogroman broj sudionika, organiziran je novi ples nakon samo deset dana i to pod „senzacionalnom električnom rasvjetom“. Ovaj citat pokazuje da je klizanje kod nas, kao i u mnogim zemljama započelo kao zabava, a ne kao sport.

Međutim, na klizalištima su se, osim zabave, mogle zamijetiti i prve naznake natjecanja. Daleko je sve to bilo od sporta, bilo je to spontano nadmetanje, koje se odvijalo se po prigodno dogovorenim pravilima.

Dr. Franjo Bučar opisao je jedno od tih natjecanja:²⁹ *„... 1. Brzo klizanje sa zaprekama, za muške, tri puta naokolo po klizalištu. Prva nagrada dvije, druga jedna boca šampanjca, 2. Brzo klizanje za ženske, jedanput naokolo. Pobjednica je dobijala veliki buket svježega cvijeća, druga klizačica manji buket. Cvijeće je naručivano iz Trsta. Ponekad je u programu za klizače bilo i preskakanje zapreka – prema dobi i umijeću. Za nevještije šeširi, za vještije manje bačve. Pobjeđuje onaj koji preskoči najviše zapreka u nizu na ledu, a nakon doskoka ostane na klizaljicama...“*

U istom tekstu dr. Franjo Bučar jednu igru opisao je ovako: *“Održavana je zatim igra gađanja palicom zemljanog lonca, ali zatvorenih očiju. Ponekad je umjesto lonca bio živi kokot privezan uzicom. Siromašni bi kokot jedva ostao živ. A na kraju bi ta nagrada završila u loncu - natjecatelji bi je slasno pojeli... Natjecala su se i djeca. Za nagradu su dobijala naranče, čokolade ili bonbone...“*

U ovim se igrama spominje samo brzo klizanje, zato što s tadašnjim klizaljicama nije bilo moguće drugačije klizati. Dakle, klizalo se tada samo na „holenderici ili nizozemki“, koja je sličila čamčiću, naprijed zašiljena (kasnije zavinuta), sa udubljenom sredinom, a na peti su bile rupice kroz koje su se provlačili kožni remeni. Remeni su držali nogu čvrstom pa se

²⁸ Babović, M. *Priča o klizaljki je priča o klizanju*. <http://www.hzsn.hr>

²⁹ Babović, M. *Kada je klizanje došlo u Zagreb*. <http://www.hzsn.hr>

moglo sigurnije klizati. Oni uporni pokušavali su klizati po zamišljenom krugu, ali uspjeha nije bilo.

Tom modelu je došao kraj u Hrvatskoj, kada su trgovci, pomno prateći promjene na tom tržištu u to vrijeme, počeli uvoziti klizaljke iz Beča, Budimpešte, Graza.

Tako je u Zagreb najprije stigla „američka klizaljka“ lansirana u Americi još 1860. godine i ubrzo se mogla vidjeti i na klizalištu na Mažuranićevom trgu. Sad već metalna klizaljka vezala se kožnim remenjem preko cipele kako bi se učvrstilo cijelo stopalo. Takvom klizaljkom mogao se izvesti luk velikog radijusa. Bio je to prapočetak klizanja kakvo danas poznajemo. I naši klizači su naučili da je luk, odnosno kružnica osnova svih likova, pirueta, koraka i skokova. Tada se klizanje i kod nas podijelilo u dvije discipline: brzo i umjetničko. Svaki od tih sportova imao je svoju klizaljku.

Novosti vezane uz poboljšavanje konstrukcije klizaljki, koje su se u sjevernijim zemljama dešavale jedna za drugom, počele su u to doba brže stizati i do nas. 1877. godine u Zagreb je stigla engleska „Halifax“ klizaljka, a donio ju je iz Ljubljane trgovac Konšeg. Ta je klizaljka imala nož izrađen od prvorazrednog čelika. Osim novog materijala, skraćena je duljina noža, jer je dotadašnji bio predugačak za izvođenje figura i klizanje u svim pravcima. Isto tako prednji i stražnji dio noža je zaobljen, a pričvršćivanje poboljšano kako se ne bi više zaustavljao protok krvi u stopalu. Nožu je pripadao i ključić, kojim se klizaljku vijcima pričvršćivalo na potplat cipele. Taj se ključić nosio oko vrata. Budući da je čelična oštrica klizaljke služila klizaču za odraz u potpunosti je prestala upotreba štapova, koji su se do tada koristili u svrhu odguravanja, odnosno bržeg klizanja i u svrhu odraza.

Iako su „halifaksice“ bile skupe, njihova kvaliteta je prevladala, pa su s vremenom istisnule sve dotadašnje modele. „Halifax“ klizaljke dugo su se kod nas zadržale u upotrebi, čak i u prvim godinama nakon 2. svjetskog rata.

Dolaskom „Halifax“ klizaljke u naše krajeve omogućeno je i našim klizačima naučiti sve ono što su vidjeli u klizački razvijenijim gradovima Europe. Istodobno, bolje uređivanje klizališta potaknulo je i sve veću popularnost klizanja u tadašnjoj Hrvatskoj.

Nakon „Halifax“ klizaljke bilo je logično za očekivati i pojavu revolucionarne „Jackson-Haines“ klizaljke, u Hrvatskoj popularno nazvane „džeksnama“ ili „džeksericama“. Kao što je već navedeno u točki 1.1. ovog rada, ta je klizaljka bila cjelina - dvostruka čvrsta kožna cipela i čelični nož u jednom. Konačno su se bez straha počeli izvoditi skokovi. Gležanj je bio

fiksiran, a nož je bio produžetak noge, tj. čizmice. Europa ju je prvi puta vidjela 16. siječnja 1866. na reviji u Beču i odmah se pročulo za klizaljku „koja sama kliže“.³⁰

Iako se ne zna točno tko je u Zagrebu imao prvu „džeksericu“, zna se da su zagrebački klizači znali odmah iskoristiti mogućnosti nove klizaljke. O tome svjedoči naslov „Brzo i slikovito sklizanje“ pod kojim je objavljen izvještaj o prvom sportskom natjecanju na ledu. Sportski novinar Antun Ema Škrtić, i sam u mladosti klizač, kasnije predani promicatelj klizanja, organizator klizačkih događanja i međunarodni sudac, napisao je u povodu 100. obljetnice tog događaja:³¹ „Prije sto godina, 31. siječnja 1895., na današnjem Mažuranićevom trgu i smrznutoj vodi iz potoka Tuškanca, iza zgrade Hrvatskog sokola održano je **po propisima samo tri godine prije osnovanog Međunarodnog sklizačkog saveza (1892.), prvo službeno natjecanje u, kako su tada govorili i pisali, 'brzom i slikovitom klizanju'**“.³²

U programu natjecanja u brzom klizanju, po međunarodnim pravilima, mjerilo se vrijeme za sklizanje na 500 m. Pobjedu je odnio **Vinko Ferković** i postao prvi, trostruki prvak Hrvatske, Dalmacije i Slavonije.

Na natjecanju u **slikovitom (umjetnom) sklizanju**, održanom prvi puta, pobijedila je sportašica iz Zagreba **Paula Privora**. Za nagradu osvojila je par *Jackson-Haines* klizaljki i knjigu na njemačkom jeziku *Spuren auf dem Eis* (Tragovi na ledu). U Hrvatskoj tada još nismo imali svoga klizačkog priručnika.

Na slikama 18 i 19 mogu se vidjeti klizaljke za muškarce i klizaljke za žene.

Sl. 18 Muška klizaljka

Sl. 19 Ženska klizaljka

(izvor: časopis „Zagreb moj grad“, Povijest zagrebačkog sporta, veljača 2008.)

Iz članka Antuna Škrtića može se preneti i ovo: „*Program i pravila natjecanja prvi su puta umnožena, litografirana kod A. Hühna i dijeljena su tadašnjim pristalicama ledenog sporta. Kao suci na tom povijesnom natjecanju, prvom u Zagrebu, djelovali su dr. Franjo Bučar i dr. Milan Novak. Takova sportska natjecanja su postala redovita. A po odredbi tadašnjeg*

³⁰ Babović, M. *Od „majmunisanja“ do umjetničkog klizanja*. <http://www.hzsn.hr>

³¹ Babović, M. *Kada je klizanje došlo u Zagreb*. <http://www.hzsn.hr>

³² Babović, M. *Od „majmunisanja“ do umjetničkog klizanja*. <http://www.hzsn.hr>

Odjelnog predstojnika za nastavu, dr. Izidora Kršnjavoga svi 'konviktorci', učenici koji za vrijeme školovanja u Zagrebu stanuju u đaćkim domovima, obavezno su učili i klizanje. ³³

Početak 20. stoljeća umjetničko klizanje počelo se, osim u Zagrebu, intenzivnije razvijati i u drugim gradovima, poglavito u Sisku i Karlovcu.

3.2. Razdoblje između dva svjetska rata

Nakon ratne stanke (1. svjetski rat) obnavljaju se klizačka natjecanja u svijetu, ali i kod nas. Hrvatska, koja je tada bila u sastavu kraljevine Jugoslavije, dala je i prvog državnog prvaka u umjetničkom klizanju održanog na Bledu 1921. godine. Bio je to P. Jarosz iz Zagreba, koji je sa Franjom Bućarom bio najistaknutiji hrvatski klizač krajem 19. i početkom 20. stoljeća.

Za razvoj i napredak umjetničkog klizanja u Hrvatskoj dvadesetih godina prošlog stoljeća zaslužna je i austrijska prvakinja Gizela Reichmann-Kadrnka, koja je tada nastupala kao članica zagrebačkog HAŠK-a. Ona je bila i u sastavu prve jugoslavenske reprezentacije u umjetničkom klizanju na olimpijskim igrama u St. Moritzu 1928. godine, a 1929. godine osvojila je titulu državne prvakinja na prvenstvu održanom u Ljubljani.

O tome, u ponedjeljak 4. veljače 1929. tadašnji slovenski tisak piše: „...*U subotu i nedjelju se je na sportskom klizalištu Ilirije skupila elita jugoslavenskih klizača u borbi za državnog prvaka. Ovogodišnje natjecanje je treće po redu, jer ga prethodnih zima nije bilo moguće održati zbog nepovoljnog vremena. Prvi put je to natjecanje održano 1921. godine (osvojio ga je P. Jarosz iz Zagreba), a zatim 1927. godine. Državno prvenstvo za žene se je ove godine održalo prvi puta i zaslužno je pripalo odličnoj klizačici Gizeli Reichmann-Kadrnki iz Zagreba. Natjecanja su održana po velikoj hladnoći (subota -11⁰C, nedjelja -23⁰C) i na pretvrdom ledu. U natjecanju žena G. Reichmann-Kadrnka bila je jedina natjecateljica, a uzrok tome je da je zadani program preuzet prema olimpijskom programu iz 1928. godine bio pretežak za ostale natjecateljice. Od mogućih 216 bodova (132 za obavezno, a 84 za slobodno klizanje) ona je osvojila 203 boda (121 za obavezno i 82 za slobodno klizanje. Dama je izvodila obavezne likove i slobodno klizanje na visokom međunarodnom nivou, te je time pobudila najveću pozornost gledatelja, koje nije štedjelo s odobravanjem. Iako je klizala obavezne likove skoro bez greške, još je bolja bila u slobodnom klizanju u kojem je s teškim elementima i brojnim piruetama fascinirala gledatelje. Također i njezina toaleta se je divno uklopila u ovu lijepu priredbu*“.³⁴

³³ Babović, M. *Priča o početku klizanja u Zagrebu.* <http://www.hzs.hr>

³⁴ www.dlib.si/stream/URN:SI:DOC..PDF

U istom članku objavljuje se, da se u istom terminu kad i državno prvenstvo u Ljubljani, u Zagrebu održava propagandno natjecanje u umjetničkom klizanju u organizaciji Zagrebačkog sklizačkog društva, na kojem, osim domaćih klizača i klizačica nastupaju i gosti iz Ljubljane. Zagrebački klizač Miško Zebić, klizač HAŠKA, osvojio je drugo mjesto iza Slovenca Schwaba, a kod klizačica, u odsustvu G. Reichmann-Kadrnke prvo mjesto osvojila je juniorka Renata Čabrijan, „koja je pokazala lijep talent“.

Osim u Zagrebu (sl. 20 i 21) klize se i u drugim gradovima, na pr. u Virovitici (sl. 22), a naročito u Sisku i Karlovcu.

Sl. 20 Klizalište u Zagrebu

Sl. 21 Klizalište u Miramarskoj cesti

Sl. 22 Klizalište u Virovitici

(izvor: preuzeto iz arhiva Milke Babović)

Posebna je zanimljivost da krajem 30-tih godina 20. stoljeća i početkom 40-tih u Karlovcu rade 3 klizališta: na Baniji, uz Hrvatski dom i na starom stadionu u današnjem Novom centru, koje je i osvijetljeno reflektorima. Na klizalištu pored Hrvatskog doma umjetničkim klizanjem su se bavili i podučavali ga članovi obitelji Baeuerle (sl. 24). U tom poslu naročito se ističe Rudolf Baeuerle (1883.-1976.), te njegova kćerka Dora, vrsna klizačica pojedinačno i u paru sa bratom Josipom (sl. 23).

Sl. 23 Dora i Josip Baeuerle klizu u paru

Sl. 24 Obitelj Baeuerle

(izvor: <http://kafotka.net/galerije/karlovac-1900-1940/umjetnicko-klizanje-1938>)

Iz prethodno citiranog teksta iz slovenskog tiska može se zaključiti da je treniranje i održavanje natjecanja u umjetničkom klizanju u razdoblju između dva rata, a i kasnije, u

prvim godinama nakon 2. svjetskog rata bitno ovisilo o vremenskim prilikama, te u tadašnjoj Hrvatskoj i nije bilo mnogo klizačkih događanja i natjecanja. Rezultat toga bio je da hrvatsko klizanje tog doba nije moglo uspješno slijediti svjetske trendove u umjetničkom klizanju, pa su i izostali značajniji rezultati u međunarodnoj konkurenciji. To je i jedan od bitnih razloga da o tom sportu nema mnogo pisanih dokumenata iz tog razdoblja.

Ipak, i tijekom ratnih godina 2. svjetskog rata u Hrvatskoj se održavaju državna prvenstva. Iz tog razdoblja treba spomenuti da je Antun Ema Škrtić (sl. 25) bio seniorski prvak Hrvatske uzastopno od 1940. – 1945. godine.

Sl. 25 Antun Ema Škrtić – prvak Hrvatske 1940.-1945.

(izvor: preuzeto iz arhiva Milke Babović)

Evidentno je, dakle, da su značajniji rezultati hrvatskih sportaša u umjetničkom klizanju izostajali uglavnom zbog nedostajanja klizališta s umjetnim ledom.

Treba napomenuti da su vijesti iz klizačkog svijeta sve brže stizale i do Hrvatske. Tako se u Zagrebu znalo da Chicago ima prvo klizalište s umjetnim ledom na svijetu još od 1866. godine, da ga od 1876. prvi u Europi ima London, a nakon toga i mnogi drugi gradovi. Počelo se vrlo rano o tome potihom razmišljati i u Zagrebu, a između dva svjetska rata sve glasnije predlagati i tražiti pomoć. Naime, bivalo je sve jasnije da za umjetničko klizanje bez umjetnog leda ne može biti istinskog napretka i držanja koraka sa ostalim zemljama. No, samo upornost i dobre želje poklonika klizanja nisu bile dostatne. Pomoć društva, odnosno vlasti je izostajala.

3.3. Razdoblje od polovice 20. stoljeća do danas

Ipak, nakon više od dvadesetak godina nastojanja i pokušaja dogodio se taj novi važni trenutak u razvitku umjetničkog klizanja u Hrvatskoj. Umjetni led je 1961. godine postao zbilja, kada je prvo pravo klizalište sa umjetnim ledom izgrađeno na zagrebačkoj Šalati (sl. 26 i sl. 27) otvorio tadašnji zagrebački gradonačelnik Većeslav Holjevac. Nakon Zagreba

klizalište s umjetnim ledom dobio je i Sisak (1971.) Osijek (1996., ali manjih dimenzija od standardnih), Karlovac (2002.). Na području bivše Jugoslavije, u čijem je sastavu bila Hrvatska, bila su prije toga izgrađena klizališta sa umjetnim ledom u Jesenicama (1953.) i u Beogradu (1956.).

Sl. 26 Šalata-natjecanje u obaveznim likovima

Sl. 27 Šalata – suci ocjenjuju

(izvor: preuzeto iz arhiva Milke Babović)

Izgradnjom klizališta sa umjetnim ledom umjetničko klizanje u Hrvatskoj dobilo je mogućnost za intenzivniji razvoj, a imajući u vidu brojnost klizačkih entuzijasta u to doba bio je to velik i neuništiv kapital sa kojim je počela renesansa klizanja u Hrvatskoj.

3.4. Zlatna pirueta

Bez umjetnog leda ne bi bilo ni u svijetu poznate „Zlatne piruete Zagreba“, međunarodnog natjecanja u umjetničkom klizanju, kojeg je duga tradicija započela baš na klizalištu na Šalati šest godina nakon njegovog otvaranja, i koju se danas smatra najstarijim međunarodnim klizačkim natjecanjem, koje se održava svake godine u kontinuitetu (sa izuzetkom ratne 1991. godine) od 1967. godine do danas. Prvo natjecanje, tada još pod imenom „Međunarodno prvenstvo grada Zagreba u umjetničkom klizanju“, a ujedno i kao prijateljski susret Zagreba i Sofije održano je od 08.-10. 12. 1967. u disciplinama žena, muških i sportskih parova.³⁵

Od 1981. uveden je i ples na ledu, a nekoliko godina kasnije i natjecanje ekipa. Kasnije je natjecanje naraslo na nekoliko zemalja (Austrija, Mađarska, Bugarska, Rumunjska, Čehoslovačka, Jugoslavija) pa do 26 zemalja uoči olimpijskih igara u Sarajevu 1984. godine. Rekord od 43 nacije, koje su imale svoje predstavnike na Zlatnoj pirueti postignut je 2001. godine, kad je Zlatna pirueta bila izlučno natjecanje za olimpijske igre.

³⁵ Bilten 37. Zlatne piruete Zagreba, 11. studenoga 2004.

Legendarna šestorka osnivača Zlatne piruete važna su imena hrvatske povijesti umjetničkog klizanja: Vladimir Amšel, Božidar Čubriković, Klara Dušanović, Zlatko Gros, Radovan Lipovšćak i Ante Škrtić.

Na zagrebačkoj Zlatnoj pirueti klizala su mnoga velika svjetska klizačka imena od kojih su mnogi kasnije bili olimpijski, svjetski i europski prvaci. Anett Potzch, Katarina Witt, Dagmar Lurz, Christina Kristofich-Binder, Sergej Volkov, Jan Hofmann, Heiko Fischer, Scott Hamilton, Viktor Petrenko samo su neka od zvučnih imena svjetskog klizanja, koja su nastupila na Pirueti, te je ona mnogima poslužila kao prvi izlaz i prodor u svijet klizanja.

Bitno je spomenuti da je Pirueta od 1972. u kalendaru natjecanja ISU-a.

Međutim, ni umjetni led, kojeg su klizači jedva dočekali, nije otklonio sve probleme. Vremenske (ne)prilike su i dalje, mada manje i na drukčiji način, mučile organizatore.

O njima je pisao i jedan od utemeljitelja Piruete, međunarodni klizački sudac, a kasnije i počasni predsjednik natjecanja, ing. Radovan Lipovšćak: *"....1968. za vrijeme natjecanja parova, naglo se spustila magla. Suci nisu ništa vidjeli, a partneri su se, izgubljeni u magli, dovikivali. Natjecanje je prekinuto i nastavljeno sljedećeg dana"*.³⁶

Sljedeće godine, zbog obilnog snijega koji je neprekidno padao za vrijeme izvođenja obaveznih likova, u čišćenje snijega uz organizatore bili su uključeni svi treneri, vođe ekipa i slobodni suci, kako bi čistili ledenu površinu ispred natjecatelja, koji je izvodio obavezni lik.

Međutim, i nakon toga bodovni suci bili su u neprilici, jer se tragovi na ledu nisu najbolje vidjeli. Problemi su riješeni kad su klizači 1972. dobili krov izgradnjom Doma sportova i od kada Zlatna pirueta nosi taj naziv. Od tog vremena klizači su mogli trenirati i natjecati se ne strepeći od hirova vremena, a time su stvoreni i uvjeti za kandidaturu Zagreba i za najveća natjecanja u umjetničkom klizanju.

Tako je Zagreb već 1974. dobio organizaciju Europskog prvenstva u umjetničkom klizanju (sl. 28 i 29). To se ponovilo i 1979. (sl. 30 i 31), kojom prilikom je izgrađeno i treće umjetno klizalište, a drugo pod krovom i to u arhitektonski najvrijednijem paviljonu Zagrebačkog velesajma. Dosad je Europsko prvenstvo u Zagrebu održano 4 puta: 1974., 1979., 2008. i zadnji put 2013. godine.

³⁶ Bilten 37. Zlatne piruete Zagreba, 11. studenoga 2004.

Sl. 28 Dom sportova – otvaranje Europskog prvenstva 1974.

Sl. 29 Dom sportova – otvaranje Europskog prvenstva 1974.

(izvor: časopis „Zagreb moj grad“, Povijest zagrebačkog sporta, veljača 2008.)

Sl. 30 Dom sportova – otvaranje Europskog prvenstva 1979.

Sl. 31 Dom sportova – otvaranje Europskog prvenstva 1979.

(izvor: časopis „Zagreb moj grad“, Povijest zagrebačkog sporta, veljača 2008.)

Zlatna pirueta ušla je i u povijest Međunarodne klizačke organizacije (ISU) kao natjecanje, na kojem su se zadnji puta izvodili obavezni likovi na jednom međunarodnom klizačkom natjecanju. Njih je nakon toga zamijenio tzv. „kratki program“.

Otvaranjem natkrivenog klizališta VELESAJAM 1979. godine, a obnovljenog 1999. godine, hrvatsko klizanje dobilo je bitno poboljšane uvjete za razvoj. Veliku ledenu dvoranu u Domu sportova uglavnom koriste hokejaši i klizači, a vikendom ukoliko nema natjecanja, dvorana je otvorena za rekreativno klizanje građana.

4. Sport čine sportaši - istaknute klizačice i klizači u Hrvatskoj

Povijest ovog sporta ne bi bila povijest bez istaknutih klizačica i klizača.

Iako se, općenito gledajući, hrvatske klizačice i klizači zbog niza objektivnih razloga ne mogu mjeriti po rezultatima sa istaknutim klizačima drugih zemalja, to ne umanjuje njihovu važnost za povijest hrvatskog klizanja. U prethodnom tekstu spomenuta su već važna imena hrvatskog klizanja iz najranijeg razdoblja i iz vremena između dva svjetska rata. U nastavku bit će navedena imena istaknutih klizača u novijem razdoblju.

Sanda Dubravčić

Naša dosad najuspješnija klizačica. Od najranijeg djetinjstva bavila se sportom, ljeti koturaljkanjem, zimi klizanjem. Njezin talent odmah je uočen i već sa šest godina nastupala je po prvi puta na državnom prvenstvu i do 1984. nije stala. Nastupala je na brojnim domaćim i međunarodnim natjecanjima. Na Europskom prvenstvu 1980. osvojila je malu srebrnu medalju za slobodno klizanje, 1981. osvajačica je male (za slobodno klizanje) i velike (za ukupni plasman) srebrne medalje na Europskom prvenstvu u Innsbrucku. Dakle, te 1981. godine u Innsbrucku Hrvatska je dobila prvu klizačku medalju. Uz brojna odličja možemo istaknuti 8 medalja na Zlatnoj pirueti – 1 brončana, 2 srebrne, te 5 zlatnih (1977. i 1980. – 1983.). Sva ova natjecanja na kojima je nastupala i brojni uspjesi na njima upotpunjeni su nastupima na Zimskim olimpijskim igrama, natjecanju koje je kruna karijere svakog sportaša. Prvi puta natjecala se u Lake Placidu 1980. kada je osvojila jedanaesto mjesto. Četiri godine kasnije imala je priliku dokazati da njezin odličan rezultat nije slučajan nego da se doista radi o našoj najboljoj klizačici. 1984. na Igrama u Sarajevu, osim što je osvojila deseto mjesto, imala je čast zapaliti olimpijski plamen i time otvoriti natjecanje u Sarajevu na stadionu Koševo. Iste te godine 1984. na Zlatnoj pirueti u Zagrebu Sanda Dubravčić oprostila se od svoje klizačke karijere. Po završetku sportske karijere završila je studij medicine, magistrirala i doktorirala. Svoj život posvetila je sportu kao klizačka sutkinja, a kasnije i kao liječnica. Vrlo brzo je postala i članica Izvršnog odbora novoosnovanog Hrvatskog olimpijskog odbora, te je bila šefica hrvatske delegacije 1992. godine, kada je Hrvatska prvi puta samostalno nastupila na Zimskim olimpijskim igrama u Albertvilleu, ali i kasnije u Lillehammeru 1994. godine. Od prosinca 1998. godine jedna je od sedam medicinskih stručnjaka-savjetnika Svjetske klizačke federacije (ISU).

Željka Čižmešija

Željka Čižmešija, višekratna hrvatska prvakinja, istakla se kao klizačica koja je 7. ožujka 1990. na Svjetskom prvenstvu otklizala zadnji obavezni lik i tako ušla u povijest ovog sporta. Dvije godine ranije 1988. natjecala se na Zimskim olimpijskim igrama predstavljajući Jugoslaviju, a već na idućim Igrama 1992. bila je predstavnik Hrvatske.

Ivana Jakupčević

Ivana Jakupčević nastupila je na Olimpijskim igrama u Naganu, na više europskih i svjetskih prvenstava, te na brojnim Zlatnim piruetama gdje je bila i pobjednica. Danas, diplomirani kineziolog, radi kao trenerica u jednom od klizačkih klubova i trenira naše najbolje klizače.

Idora Hegel

Idora Hegel sa samo tri godine stala je na led. Šest puta pobijedila je na prvenstvu Hrvatske u kategoriji seniorke, kao što joj je to uspijevalo i u mlađim kategorijama. Pobjednica je na 37. Zlatnoj pirueti 2004. godine. Prva je naša klizačica koja je izvela najteži trostruki skok - Lutz, a 2005. na Svjetskom prvenstvu u Moskvi prvi je puta doskočila kombinaciju sa dva trostruka skoka. Kroz svoju karijeru nanizala je brojne međunarodne uspjehe, ali možemo istaknuti njezin nastup na Olimpijskim igrama u Salt Lake City u 2002. i Torinu 2006.

Miljan Begović

Klizanjem se počeo baviti u Klizačko-koturaljkaškom klubu Medveščak gdje ga je trenirao Mladen Mumelaš-Mumi. Uz ostala natjecanja, najznačajniji mu je nastup na ZOI u Sarajevu 1984.

Tomislav Čizmešija

Nekada klizač, danas liječnik, Tomislav Čizmešija, brat klizačice Željke Čizmešije.

Jednako kao i njegova sestra imao je čast sudjelovati na Zimskim olimpijskim igrama u Albertvillu, 1992. i nositi hrvatsku zastavu na otvaranju Igara. Osim na Olimpijskim igrama sudjelovao je na brojnim međunarodnim natjecanjima, Svjetskim i Europskim prvenstvima kao predstavnik Jugoslavije, a od 1991. kao predstavnik Hrvatske. Danas je uz klizanje ostao vezan kao sudac.

4.1. Trening klizača

U modernom umjetničkom klizanju vrhunske rezultate na velikim međunarodnim natjecanjima, na europskim i svjetskim prvenstvima, na olimpijskim igrama sve više postižu vrlo mladi natjecatelji. Stoga je prijeko potrebno za uspjeh u ovom zahtjevnom sportu (uz pretpostavku talenta) da obučavanje i trening počnu već u djetinjstvu, odnosno u predškolskoj dobi. Obučavanje početnika ima tri etape: a) osnovno obučavanje klizačke tehnike – usvajanje prvih koraka na ledu, stav (držanje) klizača, ravnoteža, izvođenje osnovnih obaveznih tehničkih elemenata i elemenata slobodnog sastava; b) pripremanje naprednijih klizača za visoke sportske rezultate i c) trening najistaknutijih klizača, koji mogu postići optimalne sportske rezultate.

Zahvaljujući klizalištima sa umjetnim ledom, naročito onim u dvoranama, trening klizača odvija se preko cijele godine, svakodnevnim vježbanjem u suradnji s trenerom i koreografom. Za dopunski trening klizači redovno uvježbavaju osnovne elemente ritmike i moderne ritmičke gimnastike, kao i neke vrste narodnih i modernih plesova.

4.1.1. Klizačke kategorije

Nakon završetka škole klizanja i oglednog nastupa, djeca koja pokazuju sklonost i volju počinju svoje klizačke treninge u nekom od klubova.

Klizači i klizačice mogu tri puta nastupiti u kategoriji početnika nakon čega se razvrstavaju prema godinama u sljedeće kategorije:

KADETI i KADETKINJE „B“

U ovu kategoriju spadaju natjecatelji/ce starosti do 8 godina. Natječu se izvođenjem slobodnog programa u trajanju 2 minute (+/- 10 sekundi). Prije izlaska na natjecanje moraju pristupiti kvalifikacijskom testu u organizaciji Hrvatskog klizačkog saveza, te za ovu kategoriju položiti najmanje PRVI kvalifikacijski test .

KADETI i KADETKINJE „A“

U ovu kategoriju spadaju natjecatelji/ce rođeni u starosti od 10 do 12 godina. Natječu se izvođenjem slobodnog programa, i to djevojčice u trajanju 2:00 min. (+/- 10 sekundi), a dječaci u trajanju 2:30 min. dječaci (+/- 10 sekundi).

Prije izlaska na natjecanje moraju pristupiti kvalifikacijskom testu u organizaciji Hrvatskog klizačkog saveza te za ovu kategoriju položiti najmanje DRUGI kvalifikacijski test.

MLAĐI JUNIORI «A» ili ISU kategorija Basic Novices A (com. 1649.)

Pravo nastupa u kategoriji mlađih juniora A imaju natjecatelji koji su navršili 10 godina i nisu navršili 13 godina starosti do 1. srpnja prije početka natjecanja (odnosno tekuće godine).

Natječu se izvođenjem slobodnog programa u trajanju 2:30 min (+/- 10 sekundi). Prije izlaska na natjecanje moraju pristupiti kvalifikacijskom testu u organizaciji Hrvatskog klizačkog saveza te za ovu kategoriju položiti najmanje TREĆI kvalifikacijski test.

MLAĐI JUNIORI «B» ili ISU kategorija Basic Novices B (com. 1649.)

Pravo nastupa u kategoriji mlađih juniora B imaju natjecatelji koji su navršili 13 godina i nisu navršili 15 godina starosti do 1. srpnja prije početka natjecanja (odnosno tekuće godine).

Natječu se izvođenjem slobodnog programa u trajanju 3:00 min (+/- 10 sekundi). Prije izlaska na natjecanje moraju pristupiti kvalifikacijskom testu u organizaciji Hrvatskog klizačkog saveza te za ovu kategoriju položiti najmanje TREĆI kvalifikacijski test.

NAPREDNI MLAĐI JUNIORI ili ISU kategorija Advanced Novices (com. 1649.)

Pravo nastupa u kategoriji mlađih naprednih juniora imaju natjecatelji koji su navršili 10 godina i nisu navršili 15 godina starosti do 1. srpnja prije početka natjecanja (odnosno tekuće godine). Natječu se izvođenjem kratkog programa u trajanju max. 2:30 min. i slobodnog programa u trajanju 3:30 min (+/- 10 sekundi) za dječake i 3:00 min (+/- 10 sekundi) za djevojčice.

Prije izlaska na natjecanje moraju pristupiti kvalifikacijskom testu u organizaciji Hrvatskog klizačkog saveza te za ovu kategoriju položiti najmanje ČETVRTI kvalifikacijski test.

JUNIORI

Pravo nastupa u kategoriji juniora imaju natjecatelji koji su navršili 13 godina i nisu navršili 19 godina starosti do 1. srpnja prije početka natjecanja (odnosno tekuće godine), a dečki u sportskom ili plesnom paru, ako nisu navršili 21 godinu starosti do 1. srpnja prije početka natjecanja (odnosno tekuće godine). Natječu se izvođenjem kratkog programa u trajanju max. 2:50 min. i slobodnog programa u trajanju 4:00 min (+/- 10 sekundi) za dečke i 3:30 min (+/- 10 sekundi) za djevojke.

SENIORI

Pravo nastupa u kategoriji Seniora imaju natjecatelji koji su navršili 15 godina do 1. srpnja prije početka natjecanja (odnosno tekuće godine).

Natječu se izvođenjem kratkog programa u trajanju max. 2:50 min. i slobodnog programa u trajanju 4:30 min (+/- 10 sekundi) za muške i 4:00 min (+/- 10 sekundi) za žene.

4.2. Klizališta

Klizačka natjecanja danas se odvijaju na otvorenim ili zatvorenim klizalištima standardiziranih dimenzija. Prema ISU pravilima klizalište je ovalnog tlocrta, treba imati šezdeset (60) metara u jednom smjeru i trideset (30) metara u drugom, ali ne manje od pedeset i šest (56) metara u jednom smjeru i dvadeset šest (26) metara u drugom.

U stvarnosti postoji značajna razlika u dimenzijama pojedinih klizališta, ovisno o gradovima, državama, kontinentima, ali natjecanja Međunarodne klizačke organizacije (ISU) odvijaju se ipak na klizalištima standardiziranih, olimpijskih dimenzija.

Inače, prvo umjetno klizalište („mehanički hladnjak“) u Europi sagrađeno je 1876. u Londonu i nosilo je ime Glaciarum, a sagrađio ga je John Gamgee.

Zatim je u Berlinu 1910. otvoreno tada najveće javno klizalište *Sportpalast* s površinom od 2.400 m².

Danas je najveće otvoreno klizalište šetalište Fujikyū Highland, klizalište u Japanu, izgrađeno 1967. a ledena površina iznosi 165.750 metara².

5. Umjetničko klizanje kao „ice show“

Da bi postalo atraktivnije i zanimljivije što većem broju poklonika, umjetničko klizanje je danas povezano sa show businessom. Naime, svako veliko natjecanje završava revijom pobjednika. Najbolji natjecatelji, njih pet iz svake kategorije, izvode posebno za tu priliku sastavljen program, koji je ujedno i najspektakularniji dio natjecanja. Iako tu ne pokazuju svoje umijeće u teškim elementima, zabavni i umjetnički karakter programa oduševljava gledatelje. Ulaznica za revijalni dio u pravilu je najskuplja od svih programa tijekom natjecanja, a revija je unatoč tome najbolje posjećena.

Mnogi poznati klizači za vrijeme i nakon natjecateljskog bavljenja umjetničkim klizanjem odlaze u profesionalne trupe i sudjeluju u „ice show“ programu, odnosno revijama na ledu, koje privlače publiku, a klizačima pružaju mogućnost zarade, što inače tijekom sportske karijere u ovom sportu nemaju priliku.

5.1. Klizanje kao dodatna ponuda u turizmu

Osim sportske komponente umjetničkog klizanja o kojem govori najveći dio ovog rada, treba spomenuti i rekreativno klizanje i klizanje u turizmu. Zadnjih godina sve češće se ovaj sport uvodi u turističkim mjestima koja nemaju tradiciju zimskih sportova zahvaljujući mogućnosti podizanja zatvorenih montažnih klizališta. Time se uvelike obogaćuje turistička ponuda.

5.1.1. Opatija

Ljetna pozornica u Opatiji poznata je po brojnim kulturnima događanjima ljeti, ali novi sadržaj su čari ledene površine. Godine 2012. „Zima u Opatiji“ uz mnoge manifestacije donijela je i klizanje, a na svečanom je otvaranju izvedena „Bajka na ledu“, klizački spektakl koji je oduševio brojnu publiku muzikom i kostimima iz poznatih dječjih priča. Izveli su ga klizačice i klizači zagrebačkih klubova.

Na ovaj se način na natkrivenom klizalištu svega nekoliko koraka od mora pruža mogućnost odraslima i djeci da nauče osnove ovog sporta na organiziranim satovima klizanja uz stručno vodstvo.

5.1.2. Rijeka

Nakon dugog iščekivanja 20. studenoga 2011. na gatu Karoline Riječke otvorilo se klizalište. Svakoga jutra Grad Rijeka osigurao je termine za održavanje škole klizanja za školarce, dok je popodne bilo rezervirano za građanstvo sa pratećim programima. Zanimanje za klizanje je bilo veliko, pa je i iduće godine, u zimi 2012./2013. ponovo otvoreno klizalište za najupornije

zaljubljenike ovog sporta, ali ovoga puta uz spektakl na ledu koji su priredili klizači klizačkog kluba Medveščak.

5.1.3. Pula

Istina je da Pula svojim amfiteatrom i kulturnim događanjima u njemu ističe umjetničku stranu, a ovoga je puta ta umjetnost prenesena na led. Uz samo more na terenima Sportskog centra „Tivoli“ na Verudeli, Puljanima je na raspolaganju klizalište od 450 četvornih metara, koje može prihvatiti čak 100-tinjak klizača. Dok vani sja sunce i čuje se šum mora, po natkrivenom ledu svoje umijeće imaju priliku pokazati i domaći i gosti. Ovdje je svečanost otvorenja bila upotpunjena zvukovima mjuzikla *Romeo i Julija*, a klizači kluba Medveščak još jednom su dokazali pred brojnom publikom da klizanje nije samo sport već i umjetnost. Revijalni programi malih zagrebačkih klizača sigurno su poticajni za stanovnike primorskih gradova kojima zimski sportovi nisu toliko bliski.

Inače Pula je središte sporta vrlo bliskog klizanju, a to je koturaljkanje.

5.1.4. Ledene Prokurative

Za to vrijeme godine visokih šesnaest stupnjeva, more na dohvat ruke, sunce, a led pod nogama, opis je klizališta *Ice Split* smještenog na splitskim Prokurativama otvorenog u veljači 2011. (sl. 32). Iako bi opis ove „ledene“ idile trebao privući brojne obožavatelje, sudbina jednog leda prvi puta je drugačija. Dok klizališta diljem Hrvatske broje nevjerojatan porast klizača rekreativaca, ovo se nije proslavilo. Prema pisanju splitskih medija na klizalištu se tako u jednog ponedjeljka, u 16 sati i 15 minuta zatekao samo jedan dječak. Dominik nije skrivao oduševljenje pa je rekao novinaru: „Ne, nije mi dosadno, jer baš se zabavljam, kad sam sam na klizalištu“.

Sl. 32 „Ledene“ Prokurative

(izvor: <http://split-online.info/hrvatska/hrvatska/na-klizalitu-na-prokurativama-tek-jedan-jedini-djeak>)

Sl. 33 Klizalište u Krku

(izvor: <http://www.jutarnji.hr/klizanje-s-pogledom-na-more/182022/klizalište-krk>)

5.1.5. Dubrovnik

Neobičan dar gradu za festu sv. Vlahu 2009. godine razveselio je stanovnike grada pod Srđem. Na Peskariji, u starom gradskom portu, postavljeno je montažno klizalište površine 300 četvornih metara. Nije trebalo dugo vremena da gradske vlasti shvate koliko njihovi stanovnici vole ovaj sport, pa je već iduće zime, 2010., pod šatorom od 800 četvornih metara otvoreno montažno klizalište u Gospinome polju, a jedan od prvih koji je isprobao led bio je dubrovački gradonačelnik. Možemo sa sigurnošću potvrditi da su Dubrovčani najuporniji sportaši-rekreativci, jer je 2011. klizalište otvoreno po treći puta, sada na novoj adresi-terasi garaže na Ilijinoj glavici i Gospina polja, u luci Dubrovnik.

Iz zime u zimu Dubrovčani su stasali u sve bolje klizače pa su tim povodom dobili četvrtu godinu zaredom klizalište, ali ovoga puta sa spektakularnim pogledom na more u sklopu luksuznog resorta *Radisson Blu Resort & Spa*, Dubrovački vrtovi sunca. Tim povodom svoju premijeru doživio je i novi koktel – *Dubrovnik On Ice*, kojim su se mogli počastiti svi okupljeni. Ovom ledenom ponudom Dubrovnik razvija nove turističke ideje po uzoru na svjetske trendove, a uz to promiče sport kao važan dio života svakoga od nas.

5.1.6. Krk

Da led i ljeto mogu ići zajedno dokazuje nam prvo klizalište na Jadranu. Bio je to spoj nespojivog. Krk je prvi otok na kojemu se za vrijeme ljetnih vrućina moglo ohladiti uživajući na pravom ledu. Svega nekoliko koraka od gradske rive turisti istoimenoga grada, Krka, mogli su se okušati u ovom zimskom sportu (sl. 33). Čak 430 četvornih metara zaleđene površine nadomak mora poprilično je egzotično za jedno turističko odredište. Klizalište natkriveno šatorom, koji se otvara sa bočne strane, posjetiteljima omogućava pogled na more i staru jezgru grada. Osim što je turistima ovo klizalište ponudilo rekreativno klizanje, gradska uprava pobrinula se za najmlađe i organizirala školu klizanja te dječji vrtić na ledu. Djeca su uz stručno vodstvo trenera mogla naučiti osnovne korake, a oni vješiji i uporniji i neki od zahtjevnijih elemenata. Navečer DJ preuzima glavnu ulogu jer se klizalište pretvara u disco na ledu.

5.1.7. Klizališta u unutrašnjosti

Klizališta u unutrašnjosti Hrvatske namijenjena su prvenstveno domicilnom stanovništvu budući se ne radi o mjestima koja su ujedno i turističke destinacije. Na ovaj se način želi prvenstveno mlade potaknuti na bavljenje sportom kao važnim činiteljem zdravog načina života, a ujedno im i približiti sport o kojem se na žalost vrlo malo kod nas govori.

U Jastrebarskom je nakon što se godinama klizalo na zamrznutom jezeru u perivoju Erdödyjeva dvorca, 15. prosinca 2012. prvi puta je sagrađeno pravo i sigurno klizalište. Konačno je završilo klizanje po principu „dok se vidi ili led ne popuca“. Klizanje privlači i male i velike, pa je klizalište otvoreno svakoga dana. Zimski se duh ne gubi u tom malom gradu nadomak Zagreba.

Da klizanje veseli najmlađe govori nam priča o otvaranju „Ledenog parka“- natkrivenog klizališta na teniskom igralištu u Bjelovaru. Time je 2010. još jedan hrvatski grad postao vlasnikom leda. I tu su pri otvaranju nastupili zagrebački klizači i tako svojim nastupom pokušali kod malih Bjelovarčana izazvati radoznalost i želju za klizanjem.

Grad na četiri rijeke nakon dugo godina je dočekao da dobije svoje klizalište. Od 5. siječnja 2010. svi Karlovčani i posjetitelji ovoga grada imaju priliku zakoračiti na ledenu površinu Sokolskog doma.

Iako je Zagreb središte klizačkog sporta u Hrvatskoj, uz „prava“ klizališta na kojima redovito treniraju klizači sportaši, svake se zime otvori malo klizalište na glavnom gradskom trgu. Dio je to adventskog ugođaja.

6. ZAKLJUČAK

Umjetničko klizanje, sport, koji se u Hrvatskoj javlja u drugoj polovici 19. stoljeća, istodobno kad i ostalim klizački razvijenim zemljama, u prvo vrijeme uspijeva pratiti razvoj klizačkog sporta u svijetu. Osnivaju se klubovi, donose pravila, izgrađuju se klizališta, klizanje je popularno i kao sport i kao zabava.

Međutim, u prvoj polovici 20. stoljeća, kada je u razvijenijim zemljama počela intenzivnija izgradnja klizališta sa umjetnim ledom, a ubrzo nakon toga natkrivenih i zatvorenih klizališta, umjetničko klizanje u Hrvatskoj ne uspijeva u potpunosti održavati korak sa svijetom upravo zbog nezadovoljavajućih uvjeta za treninge i natjecanja. Vlast nije imala sluha za potrebe klizača i poklonike klizanja.

Izgradnjom prvih klizališta sa umjetnim ledom, a nakon toga i zatvorenih klizališta u drugoj polovici 20. stoljeća situacija se u Hrvatskoj znatno mijenja, a to rezultira i uključivanjem u svjetsko klizanje, što je potvrđeno i osvajanjem srebrne medalje (Sanda Dubravčić) na europskom prvenstvu u Innsbrucku 1981. godine u kategoriji žena.

Zbog sve veće masovnosti u sportovima na ledu danas se u Hrvatskoj ponovno pojavljuje problem uvjeta za daljnji i ozbiljniji razvoj umjetničkog klizanja, te su u tom smislu potrebni daljnji koraci za poboljšavanje uvjeta – izgradnja novih zatvorenih klizališta.

7. LITERATURA

1. Babović, M. *Kada je klizanje došlo u Zagreb?*. <http://www.htsn.hr> (18.05.2013.)
2. Babović, M. *Od „majmunisanja“ do umjetničkog klizanja*. <http://www.htsn.hr> (18.05.2013.)
3. Babović, M. (18.01.2009). *Priča o klizaljki je priča o klizanju*. <http://www.htsn.hr> (18.05.2013.)
4. Babović, M. (08.11.2012). *Priča o početku klizanja u Zagrebu*. <http://www.htsn.hr> (18.05.2013.)
5. Babović, M. (2004). *130 godina klizanja u Hrvatskoj*. 37. Zlatna pirueta Zagreba.
6. Cvetković, M., Jakšić, D., Orlić, D., Obradović, J., Pantović, M. (2010). *Efekti kursa klizanja u transformaciji pojedinih motoričkih sposobnosti, Zbornik radova, Novi Sad, Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja*.
7. Časopis Hrvatskog olimpijskog odbora OLIMP 9, listopad 2001.
8. Časopis Hrvatskog olimpijskog odbora OLIMP 37, prosinac 2010.
9. Časopis Hrvatskog olimpijskog odbora OLIMP 41, prosinac 2011.
10. Flander, M. (1975/1977). *Enciklopedija fizičke kulture I-II*. Zagreb. Jugoslavenski leksikografski zavod. (435-446)
11. Gillet, B. (1970). *Povijest sporta*. Zagreb: Matica Hrvatska.
12. Jajčević, Z. (2008). *Antičke olimpijske igre i moderni olimpijski pokret do 1917*. Zagreb: Libera Editio.
13. Jajčević, Z. (2010). *Povijest športa i tjelovježbe*. Zagreb: Odjel za izobrazbu trenera društvenog veleučilišta i Kineziološki fakultet.
14. James R. Hines. (2006). *Figure Skating, A History*. University of Illinois Press & World Skating Museum and Hall of Fame.
15. Kundrat, O., Kundrat, V. (1975). *Osnovi tehnike umjetničkog i brzog klizanja na ledu*, Savez za fizičku kulturu Jugoslavije, Beograd.
16. Lipovščak, R. (2002). *Kroz maglu do svjetskog projekta*. 35. jubilarna Zlatna pirueta Zagreba
17. Mutić, B. (2006). *Hrvatski športaši na Zimskim olimpijskim igrama*. Zagorska Sela, vlastita naklada.
18. Povijest. <http://www.croskate.hr> (07.06. 2013.)
19. Povijest kluba. <http://www.kkkmedvescak.hr> (25.05.2013.)
20. Radan, Ž. (1981). *Pregled historije tjelesnog vježbanja i sporta*. Zagreb: Školska knjiga.
21. Savez klizačkih i koturaljkaških sportova Jugoslavije. (1989). *BILTEN POVODOM 40-godišnjice SKKSJ*. Ljubljana.
22. Shulman, C. (2001). *The Complete Book of Figure Skating*. Champaign IL, United states. Human Kinetics.
23. Štulhofer, A. (2005). *Sportska arhitektura u Zagrebu, naklada Jurčić d.d. i Sveučilište u Zagrebu – Arhitektonski fakultet Zagreb*.
24. Umjetničko klizanje. <http://www.zks.hr> (07.06.2013.)
25. Vandervell&Witham (1869). *A System of Figure Skating*. London. Macmillan and Co.

26. Zagreb moj grad. <http://www.zagrebmojgrad.hr> (17.10.2013.)
27. <http://split-online.info/hrvatska/hrvatska/na-klizalitu-na-prokurativama-tek-jedan-jedini-djeak> (15.10.2013.)
28. www.jutarnji.hr/klizanje-s-pogledom-na-more/182022/klizalište-krk (15.10.2013.)
29. <http://kafotka.net/galerije/karlovac-1900-1940/umjetnicko-klizanje-1938> (15.10.2013.)
30. <http://www.isu.org/vsite/vtrial/page/home/> (14.09.2013.)